

BÁLING PÉTER

Karintia legkisebb plébánosa

*Jakob Unrest élete és művei***Carinthia's Smallest Parson – Jakob Unrest's Life and Works*

This paper aims to represent the life and the historical works of Jakob Unrest, a priest and chronicler who lived in the late 15th century in Carinthia. His life is often depicted in the Hungarian historiography with a controversial topos: the parish priest who lived isolated from the world, yet he was able to write historical works based on wide range of sources. The paper tries to confront this image with the works of the German historiography which are mostly less known and cited in Hungary.

Bevezetés

A középkor évszázadai során a Magyar Királysággal határos országokban készült történeti munkák szinte mindegyikének a lapjain fellelhetők olyan hosszabb-rövidebb utalások, amelyek a magyarországi eseményekre reflektálnak. Ez a megállapítás leginkább a Német-római Birodalom déli részein – Bajorországban és Ausztriában – illetve a Cseh-, Morva- és Lengyelországban készült történeti munkákra igaz. Azonban egészen a 15. századig kellett várni ahhoz, hogy St. Martin és Techelsberg plébánosa, Jakob Unrest – Műgelni Henrik után¹ – egy önálló, német nyelvű történeti művet szenteljen Magyarországnak történetének. A magyar történeti kutatás ugyanakkor Unrest *Von dem landt Vngern weylant Pannonia genannt*

* A tanulmány a „Középkori német nyelvű elbeszélő források – Magyarország Műgelni Henrik (Ungarnchronik), Ottokár aus der Gaal (Chronik) és Jakob Unrest (Ungarische Chronik) c. művében” című, K 123848-as azonosító számú NKFIH pályázat keretében készült.

¹ Bagi 2018. 591–622.

című művét² – amely röviden csak *Ungarische Chronik*, azaz Magyar Krónika néven ismeretes –, késő középkori keletkezésének és bizonytalan állításainak következtében nem tartja jelentősnek.³ A német nyelvű szakirodalom sem vélekedik a techelsbergi plébános munkájáról másképp: Wilhelm Neumann Unrestről szóló tanulmányában arra a megállapításra jutott, hogy a szerző és munkái elkerülték a történeti kutatások érdeklődését, sőt Unrest neve egy sor kézikönyvből és lexikon-szócikkből is kimaradt.⁴ Jakob Unrest életének és Magyar Krónikájának a részletes bemutatására a hazai történetírás sem vállalkozott, a magyar historiográfiában általában rövid, összefoglaló írások jelentek meg vele kapcsolatban.⁵ Ugyanakkor Unrest neve nem ismeretlen a szakma számára, hiszen társadalomszemléletéről doktori értekezés szól,⁶ és a forráskritikai, historiográfiai problémák⁷ mellett a Szent István király genealógiája körüli bizonytalanságok kapcsán szokás a Magyar Krónikában foglaltakat idézni, egyes hipotézisek igazolására felhozni.⁸ Emellett a mű a korabeli magyarságkép vizsgálatára és a Magyarország iránti élénk érdeklődés bemutatására is alkalmas.⁹

Jakob Unrest életútjáról, munkásságáról egészen a 20. század utolsó harmadáig egyfajta toposz-szerű jellemzés terjedt el a kutatásban, amelyet leginkább a német nyelvű historiográfia megállapításai tápláltak. Karl Grossmann – aki az Osztrák Krónika (*Österreichische Chronik*)¹⁰ kritikai kiadását jegyzi –, meglátása szerint a korban a híráramlás meglehetősen gyors és megbízható lehetett, ha olyan „*eldugott sarokba*”, mint Unrest otthona is eljutott.¹¹ Ezt a képet tovább erősítette

2 JUCHU 355–372.; JUUCH 473–508.

3 Csukovits 2009. 17–18.; Veszprémy 1990a. 8. különösen 30. jegyzet.

4 Neumann 1987. 681. A szerző ugyanakkor azt is megjegyezte, hogy a legfontosabb kézikönyvekből nem hiányzik Unrest neve, mind a *Lexikon des Mittelalters*, mind az *Allgemeine Deutsche Biographie* rövid összefoglaló szócikkben emlékezett meg a késő középkori krónikásról. Vö. Dopsch 1997. 1260–1261.; von Krones 1895. 311–312.; Az osztrák krónikás személye ugyanakkor az újabb lexikonok lapjain is feltűnik. L. Stelzer 1999. 85–88.; Spychała 2010. 1462–1463.; Malm 2012. 966–969.

5 Legutóbb: Bradács 2009a. 44–51.; Tringli 2008. 505.

6 Ágoston 1979; Ágoston 1990. 666–670.

7 A kutatás leginkább egy ismeretlen, mára már elveszítettnek vélt Szent István legenda létezésének hipotézisét próbálja alátámasztani a Jakob Unrest Magyar Krónikájában található információkra és Ransanus értesüléseire támaszkodva. Karácsonyi 1892. 30.; Tóth 1947. 23–94.; Tóth 1989. 241–272. Vö. Veszprémy 1990b. 99–112.; Kertész 2008. 474–490. Illetve Zsoldos 2008. 490–497.; Kertész 2016. 498.

8 Mikó 2013. 1–22.

9 Radek 2008; Csukovits 2015. 91, 200–208.

10 JUÖCh; A német kritikai kiadás mellett a Bolyai János kutatási ösztöndíj keretében Tringli István jóvoltából készül a krónika magyar nyelvű fordítása: „Bolyai János Kutatási ösztöndíj Jakob Unrest Osztrák krónika, fordítás és elemzés (2004–2007)”.

11 JUÖCh XIX.

Alphons Lhotskynak az osztrák történeti forrásokról írt összefoglaló munkája is, amelyben meglepőnek nevezi, hogy a „*világtól távol eső falucska*” papja bámulatos ismeretekkel rendelkezett.¹² E motívum azután Magyarországon is ismertté vált, személyét és érdeklődését így jellemezték: „*Eleven szellemiségű, érdeklődő és jó megfigyelő ember volt: csakis így tehetett szert egy, a világtól eldugott falucskában tiszteletreméltó jólétesültségre.*”¹³

A kutatás másik, Jakob Untestet érintő fontos megállapítása műveire vonatkozik. Általánosan elfogadott az a nézet, amely szerint a szerző fő művének a fentebb már említett Osztrák Krónika tartható. E mellett Unrest nevéhez kapcsolható két másik történeti témájú írás is, nevezetesen a Karintiai- és a Magyar Krónika. A techelsbergi plébános munkássága historiográfiai szempontból mérföldkő, hiszen az Osztrák Krónika az ausztriai középkori történetírás végét, míg a Karintiai Krónika ugyanezen régió helytörténetírásának a kezdetét jelenti.¹⁴

A Magyarország és a középkori magyar történelem szempontjából érdekesebb Magyar Krónikát sem a magyar, sem a német nyelvű történetírás nem tartja jelentősnek – ahogyan arra fentebb utaltunk már –, a kutatás leginkább azt igyekezett feltárni, hogy Unrest e műve megírásakor milyen forrásokra támaszkodhatott. A Magyar Krónika egyik kéziratának a felfedezője, Franz von Krones megállapítása szerint Unrest a Budai-, illetve a Thuróczy Krónika ősnymtatványait használhatta fel, vélhetőleg egy olyan forrás mellett, amely egy ezektől némileg eltérő vagy kivonatolt szövegre mehetett vissza.¹⁵ Krones 19. századi végi észrevételei egészen a legutóbbi időkig éreztették hatásukat. Mikó Gábor nevéhez köthető annak a rövid krónikaszeveget megőrző kéziratnak a felfedezése, amely nagyrészt a 15–16. századi törvényszövegek másolatait tartalmazó, az Esterházy-levéltárban fennmaradt kötetben található. E fellelt forrástöredék alkalmas arra, hogy Krones megállapításait megkérdőjelezzük, hiszen olyan textusról van szó, amely egy mára már elveszett bővebb krónikavariánsból szivároghatott át több 14–15. századi szövegbe. Ezt az elveszett szöveget azonban több Mátyás-kori szerző is eredeti formájában ismerhette, a szövegszerű egyezések alapján pedig nem zárható ki, hogy azt akár Unrest is hasznosíthatta.¹⁶

12 Lhotsky 1963. 405. (A német nyelvű idézetek magyar fordításai – amennyiben az nincs külön jelezve – a továbbiakban is tőlem származnak, B. P.)

13 Ágoston 1990. 666.

14 JUÖCh XXVIII.

15 JUCHU 352–353. Adolf Armbruster, a Magyar Krónika másik szövegvariánsának kritikai kiadásában is a nyomtatásban megjelent Budai- illetve Thuróczy Krónika lehetséges forrásként való használata mellett érvel. JUUCH 476–477. Hasonló megállapítás olvasható Tringli István tollából, a Mátyás korabeli történetírás átalakulásáról írt összefoglalójában, Krones szövegkiadására hivatkozva. L. Tringli 2008. 505.

16 Mikó 2013. 6–9., 16–17.

Ahogy e rövid bevezetőből is kiderül, nem egyszerű a tisztánlátás Jakob Unrest munkásságával kapcsolatban. Valóban egy a világtól eldugott faluban írhatta munkáit? Egyáltalán, ki volt ez a techelsbergi plébános?

Jakob Unrest élete

Ahogy azt már Karl Grossmann is megjegyezte, Jakob Unrestről a legtöbb, ami tudható, azt maga a szerző mondta el az Osztrák Krónika zárszavában, amikor írói munkásságának a motivációiról írt: *„Az idő elfolyik, mint a víz, az emberi emlékezet elillan, mint a harangszó. Én, Jakob Unrest, Karintia legkisebb plébánosa, ő királyi felsége örökös tartományának alattvalója, egyszerűségemben végiggondoltam, hogy ami írásba kerül, az tovább fennmarad, és az emberi emlékezet számára érték lesz. Ezért úgy gondoltam, hogy számot adok az elmúlt időkről.”*¹⁷ Az, hogy Jakob Unrest valóban plébánosként működött a karintiai Techelsbergben, okleveles forrással is igazolható. 1466. október 8-án Christian, Maria Saal-i prépost azzal bízta meg Wörthi-tó melletti Pirk plébánosát, Acházt, hogy a Maria Saallal szomszédos Sankt Martin am Techelsberg plébánosának iktassa be a regensburgi egyházmegye papját, Jakob Unrestet.¹⁸ Az okirat egyúttal arra is bizonyosságul szolgálhat, hogy Jakob Unrest Bajorországból származott.¹⁹ E logikusnak tűnő érvelést azonban nem mindenki fogadta el érvényesnek. Maga August von Jaksch is, aki a fentebb említett oklevél szövegét közreadta, igen óvatosan fogalmazott. Véleménye szerint attól, hogy a krónikás a regensburgi egyházmegye papja volt, még nem következik szükségszerűen, hogy hazáját is Bajorországban keressük, noha ennek valószínűsége igen nagy.²⁰ Wilhelm Neumann sokkal határozottabban foglalt állást amellett, hogy Unrest a karintiai Sankt Veit melletti Glanegg szülötte volt.²¹ Egyéb adatok hiányában nehéz pontosan meghatározni a krónikás-plébános születési helyét és idejét. Grossmann ugyanakkor azzal érvelt, hogy, noha nem lehetetlen, de mégiscsak furcsa, hogy Unrest előbb a karintiai egyházmegyét a regensburgira cserélte, majd ismét visszatért Karintiába. E mellett nyelvészeti vizsgálatok alapján az Osztrák Krónika szövege egyértelműen a bajor-osztrák dialektushoz sorolható, azonban

¹⁷ Csukovits Enikő fordítása. Csukovits 2015. 201. „So aber die zeit verfleust alls das wasser und des menschen gedechtnus vergeen mit der glocken donn, hab ich Jacob Vnrest, der minst pharrer in Kerndten als ain inwoner seiner der kuniglichen maiestat erbannden, in meiner einfalltgedacht, was in schiff t kumbt, bleibt lennger, dann des mennschen gedachtnus wert, und hab bedacht die raittung von der muessigen zeit [...]” – JUÖCh VII. 219.

¹⁸ Jaksch 1883. 463–465.; MHDC 396. sz.

¹⁹ JUÖCh VIII.

²⁰ Jaksch 1883. 464.

²¹ Neumann 1959. 15.

pontosabb földrajzi beazonosítása nem lehetséges.²² Ugyanakkor okleveles források szólnak egy bizonyos Ruprecht Unrest nevű linzi polgárról – igaz, bárminemű rokonsága Jakobbal sajnos nem bizonyítható –, aki 1372-ben a városban házzal is rendelkezett.²³ A krónikás születési idejével kapcsolatban szintén Grossmann becslésére hagyatkozik a kutatás, amelyet így 1430 környékére szokás tenni.²⁴

Ugyancsak diplomatikai forrás tájékoztat arról, hogy Unrest – immáron mint techelsbergi plébános –, írásban vállalt kötelezettséget Augustin ossiachi apáttal szemben egy telek bérlésére, hogy plébániájának gazdaságát kibővítsé.²⁵ Wilhelm Neumann hívta fel a figyelmet arra a tényre, hogy az oklevél szövege több alkalommal is hangsúlyozza, hogy az említett techelsbergi plébániát helynök (*vicarius*) kezelte, amelyet jól jelez az is, hogy a dokumentum Jakob Unrestet gurnitzi kanonoknak nevezi. A gurnitzi prépostság is a régióban található, ugyanis Klagenfurttól nem messze délkeleti irányban fekszik.²⁶ Ez az apró, szinte lényegtelennek tűnő epizód Unrest életében több szempontból is fontos, ugyanis megdölni látszik az a felvetés, hogy Jakob Unrest a világtól elszigetelve élte életét. Ez utóbbi megállapítás igazolására a kutatás a karintiai tartományi archívumban őrzött 1474. évi urbárium kései átiratát szokta idézni.²⁷ Ebben ugyanis az áll – köszönhetően a másoló, Johann Beznik techelsbergi plébános 1537-ben hagyott megjegyzésnek –, hogy Unrest 35 éven keresztül állt a techelsbergi plébánia élén, 1500-ban bekövetkezett haláláig.²⁸ Az urbárium, amelyben szerepel az említett bérlemény is, feltünteti a techelsbergi plébánia jövedelemforrásait is, amelynek alapján némileg következtethetünk krónikásunk anyagi helyzetére. A tizedbevételek mellett szántók, legelők és 14 jobbágytelek is feljegyzésre került, amelyek lakói pénzjáradékkal és naturáliákkal adóztak a plébániának.²⁹ Vélhetőleg Unrest az urbárium összeállításakor nem pusztán a plébánia javadalmait kívánta összeírni, hiszen Leonstein (Pörtschach am Wörthersee) uraival többször is konfliktusba keveredett, ugyanis utóbbiak több alkalommal is megpróbálták kiterjeszteni hatalmukat a plébániai javakra. Az urbárium nem véletlenül jegyzi meg egyes birtokok esetében többször is, hogy azok a plébániához tartoznak és nem Leonsteinhoz.³⁰

22 JUÖCh VIII. Az Osztrák Krónika szókincsének vizsgálata is a bajor-osztrák dialektus mellett foglalt állást. Összefoglalóan I. Tarvainen 1966. 176–178.

23 LR Bd. A 1b, 53. sz.; Bd. C III A1, 69. sz.

24 MHDC VIII. Vö. JUUCh 475.

25 MHDC Nr. 419; (https://www.monasterium.net/mom/AT-KLA/AUR/AT-KLA_418-B-A_4048_St/charter – Letöltve: 2021. január 26.)

26 Neumann 1987. 682.

27 KL GV – Hs. 2/37. Vö. Hauser 1880. 316–317.

28 „Dominus Jacobus Unrecht obiit sub anno Dni 1500. Dominus Jacobus fuit plebanus per annos 35.” – KL GV – Hs. 2/37. sz.

29 Neumann 1987. 682.

30 Neumann 1987. 682.

Mint ahogyan az a fentiekből is kiderül, Jakob Unrest több egyházi javadalomban is részesült. Ahhoz, hogy krónikásunk társadalomban elfoglalt helyét, anyagi viszonyait jobban megértsük röviden szükséges szólni a Maria Saal-i káptalan és a Mária Mennybemenetele (*Propstei- und Wallfahrtskirche Mariae Himmelfahrt*) egyházának helyzetéről, hiszen Unrest techelsbergi plébániája felett az említett intézmény gyakorolta a kegyúri jogokat (*ius patronatus*). A társaskáptalan későközépkori történetének feltárása Friderike Zaisberger nevéhez köthető.³¹ Az intézmény a 15. század során számos és gazdag donációnak köszönhetően lehetőséget tudott biztosítani az egyháziaknak, hogy javadalomhoz jussanak. Ezek az adományok és a társaskáptalan jövedelmei azonban a karintiai törökbetörések és az osztrák–magyar háború következtében a század végére megcsappantak.³² A társaskáptalan ebben az időszakban többnyire hét kanonoki helyből állt, amelyek közül a préposti, a dékáni és három további kanonoki stallum betöltésének joga a salzburgi érseket illette. A káptalan tehát nagyjából három kanonoki javadalommal rendelkezhetett szabadon.³³ A fentebb már említett oklevélből – amelynek értelmében Unrest hozzájutott a techelsbergi plébániához –, kiderül, hogy ebben az időben a prépostot Christian Troyselnek hívták, aki mintegy 20 évig állt a káptalan élén.³⁴ Fentebb szintén említettük, hogy oklevés forrásokkal igazolható, hogy Techelsbergben helynök tevékenykedett, ezen adatot Unrest gurnizi kanonoki címe is megerősíti. Sokkal fontosabb azonban az az okirat, amelyben Bernhard von Rohr, salzburgi érsek Jakob Unrest számára egy kanonoki stallumot adományozott Maria Saalban. Sajnálatos módon az okirat nem maradt fenn teljes épségében, ugyanis a hitelesítő jegyzői pecsétet levágták róla, melynek következtében az oklevél utolsó sorai elvesztek. E sorok hiánya miatt a kiállítás pontos dátuma sem rekonstruálható.³⁵ A diploma szövege azonban megengedi, hogy időkorlátok közé szorítsuk a keresett időpontot, köszönhetően annak, hogy Bernhard érsek bizonyos feltételek mellett adományozta az említett hivatalt Unrestnek. Az okirat szerint egy bizonyos Georg Swentenkrieg hajlott korára és az érseki udvarban végzett kamarási szolgálataira való hivatkozással lemondott, így vált szabaddá a stallum. A salzburgi érsek továbbá arra is kötelezte Unrestet, hogy Swen-

³¹ A szerző leginkább okleveles források alapján vizsgálta 1450 és 1500 között a testület összetételét és történetét. A fennmaradt dokumentumokon keresztül azonban sajnos nem rekonstruálható az egyes személyek hivatali ideje. A kutatások során összesen 34 személyt sikerült felderíteni. Zaisberger 1972. 181–205.

³² Zaisberger 1972. 181.

³³ Zaisberger 1972. 181.

³⁴ Troysel kb. 1450 és 1470 között viselte a préposti hivatalt. Későbbi társaival ellentétben nagyrészt a káptalanban tartózkodott. A Maria Saal-i javadalom mellett a brixeni székeskáptalan tagja is volt. L. Zaisberger 1972. 183.

³⁵ Zaisberger 1972. 184., 202–203. 6. számú melléklet.

tenkrieg számára évente Szent György napja előtt vagy után tizennégy nappal tíz aranydukát járadékot fizessen.³⁶ Az okirat kiállításának időpontja tehát Bernhard von Rohr érsek beiktatása (1466. június 6.) és Georg Swentenkrieg halála (1480. december 6.) közé esik.³⁷ Friderike Zaisberger a táraskáptalan prozopográfiáját bemutató munkájában az 1470-es évek mellett tüntette fel Unrest nevét.³⁸

Sajnos nem deríthető ki, hogy Unrest pontosan mikor viselte a Maria Saal-i kanonoki stallumot. Az viszont bizonyosnak látszik, hogy itt az érsek által delegált három prebenda egyikéről van szó, ami alapján feltételezhető, hogy Unrest kapcsolatban állt Berhard von Rohr udvarával. Ez utóbbi hipotézis újfent cáfolja az egyszerű falusi plébános toposzát, ahogyan azt Zaisberger is hangsúlyozta eredményei publikálásakor.³⁹ Ami pedig a kinevezéssel járó jövedelmet illeti, érdemes az Unrest által fizetendő tíz arany járadékot a prépostot a távollétében is megillető évi 300 magyar forintra rúgó bevételeinek⁴⁰ fényében szemlélni.

Az Unrest által betöltött egyházi hivatalok sora ugyanakkor nem merül ki a Maria Saal-i prebendában. Jakob Obersteiner nevéhez fűződik két további olyan okirat közlése, amely a krónikaíró nevével összefüggésbe hozható. Mindkét iratot a gurki konzisztórium archívumában őrizték egy olyan faszcikulusban, amely nagyrészt a 15. század utolsó évtizedéből való iratanyagot tartalmazott.⁴¹ Egy

³⁶ „Volentes igitur tibi Georgio Swenntenkrieg supradicto, ne propter huiusmodi resignationem dispendium paciatis, sed iuxta tui Status decencie coradius valeas sustentari de alieuius subventionem auxilio providere dicti Jacobi expresso et deliberato ad id accedente consensu pensionem annuam decem ducatorum singulis annis circa festum sancti Georgii quatuordecim diebus ante vel post de fructibus proventibus et obuencionibus prenominatorum canonicatus et prebende per eundem Jacobum ac suos successores pro tempore existentes ipsorum canonicatus et prebende rectores tibi integre persolvendam et expediendam.” – Zaisberger 1972. 202.

³⁷ Georg Swentenkrieg a Mariai Saal-i prebenda mellett számos javadalmat bírt, ugyanis Marburg, Werfen és Radsat plébánosának is kinevezték. Hivatalait annak köszönhette, hogy az érseki udvarban is fontos pozíciót töltött be, ő látta el ugyanis a főkamarási feladatokat. Vö. „Dilecto nobis in Christo Georgio Swenntenkrieg magistro camere curie nostre et canonico ecclesie collegiate Beate Marie Virginis in Solio nostre diocesis salutem in domino. Exhibita nobis nuper pro parte tua peticio continebat, quomodo senio corporis gravatus ac servicio nostro ita obstrictus existas, ut prefato canonicatui deinceps fructuose preesse non valeas ac propterea eosdem canonicatum et prebendam resignare intendas supplicatumque nobis humiliter extitit, quatenus a te resignationem dicti canonicatus ex causis huiusmodi recipere et admittere pensionemque tibi annuam decem ducatorum boni et iusti auri de fructibus redditibus et obventionibus eorundem canonicatus et prebende aucloritate nostra ordinaria reservare dignaremur.” – Zaisberger 1972. 184., 202.

³⁸ Zaisberger 1972. 198. A szerző az oklevelet 1480. december 6. előttire keltezte. L. Zaisberger 1972. 202.

³⁹ Zaisberger 1972. 184.

⁴⁰ Zaisberger 1972. 181.

⁴¹ A dokumentumokat az ún. *Citationes consistoriales* tartalmazta. Egészen a 17. századig Gurkban működött a konzisztórium. A strasbourg-i (Sank Veit an der Glan, Karintia) püspök megbízásából

1488. június 12-én kelt idézőlevél szerint Jakob Unrestet, a glaneggi Sankt Urban plébániájának a helynökét azzal bízta meg a gurki prépost, hogy egy Gurkban tárgyalandó házassági perhez a mondott egyházközségből több személyt is beidézzen. Ezen az idézőlevélen található az az Unrest saját kezével írt rövid jegyzet, amelyben nyugtázta a rá rótt feladat elvégzését.⁴² A következő irat is ehhez a megbízáshoz kapcsolható. Ebben az áll, hogy Jakob Unrest techelsbergi plébánost a konzisztórium elé idézték, aki eskü alatt azt vallotta, hogy néhány évvel azelőtt, amikor Sankt Urban helynöke volt, Konrad Verbernek, a glaneggi vár őrének és császári kezelőjének az utasítására egy Steuerberg nevű helyre ment el.⁴³ Az irat datálása nem pontos, mivel hiányzik róla az évszám, azonban mivel a hónap és a nap neve is feltüntetésre került, minden bizonnyal 1497. június 16-án állították ki a hivatalos iratot, amelyet a krónikás vallomása is igazol, mivel Unrest úgy fogalmazott, hogy az esetre valamikor 9–10 évvel korábban került sor. Unrest továbbá azt is jelentette, hogy a nevezett helyen megjelent, hogy egy bizonyos Johannes nevű férfiút és jegyesét, Kunigundét összeeskesse. A házassághoz azonban a gurki prépost diszpenzációjára is szükség volt, ugyanis az említettek közt rokoni kapcsolat (vérségi vagy sógorsági) állt fenn. További írásos dokumentumok szerint Jakob Unrest 1487 vagy 1488 során összeadta Johannest és Kunigundát.⁴⁴ Ezen felül ismeretes egy olyan okirat is, amelyben a gurki konzisztórium titkára arról adott számot, hogy egy bizonyos Blasius Ploder, a nevezett Kunigunda apja, ünnepélyesen tanúsította lányának és Johannes nevű férjének egybekelését, amelyet Jakob Unrest celebrált. A forrás érdekessége számunkra azonban az, hogy a szertartást végző papot Steuerberg helynökének mondja.⁴⁵ Arra nézve, hogy Unrest mennyi ideig viselte a fent említett egyházi hivatalokat, sajnos nincsen adatunk.

Obersteiner úgy vélte, hogy a krónikás valamikor 1490 körül visszatért Techelsbergbe. Erre az elgondolásra írásos források alapján jutott, mivel a vonatkozó oklevelek szerint 1493-ban és 1495-ben két másik személy volt Sankt Urban helynöke.⁴⁶

a mindenkori prépost főesperesi minőségében állt az egyházkerület élen, és e konzisztórium hatáskörébe tartoztak a házassággal kapcsolatos ügyek. A prépostot munkájában egy *assessor* segítette, aki a káptalan szolgálatában álló jogi végzettséggel rendelkező személy volt. Obersteiner 1953. 948.

⁴² „Gratiose ac Reverende pater! Ego Jacobus unrest, vicarius ecclesie S. Urbani executus sum vestre reverende paternitatis mandatum citando laicos Georium in Kray et waltasarem in Agstorff iuxta tenorem mandati coram testibus et fidedignis personis actum diebus sabato et dominica quartadecima et quintadecima mensis lunii.” – Obersteiner 1953. 949. A kéziratot közli: Neumann 1959. 15.

⁴³ Obersteiner 1953. 949

⁴⁴ Obersteiner 1953. 950.

⁴⁵ Obersteiner 1953. 950.

⁴⁶ Andreas Posch neve 1493-ban és 1495-ben bukkan fel, Johannes Molitoris 1495-ben *socius divi-*
*norum*ként szerepel a forrásban. L. Obersteiner 1953. 949.

Obersteiner arra gyanakodott, hogy a karintiai törökbetörések⁴⁷ készíthették Unrestet arra, hogy Techelsbergből, a gurki egyházmegyébe tartozó Sankt Urbanba tegye át székhelyét, mivel így nyugodtabb körülmények között szentelhette idejét az írásnak. Wilhelm Neumann azonban cáfolta e hipotézist, hiszen a török portyák éppúgy érintették Glanegget és vidékét, ahol Sankt Urban is fekszik, mint Techelsberget és környékét. 1480-tól kezdődően pedig a magyar–osztrák háborúk pusztításai is elérték a régiót. Ezen felül az a tény, hogy Unrest Maria Saalban viszonylag biztonságos lakással rendelkezett, világosan mutatja, hogy a krónikást elsősorban nem a nyugalom és biztonság keresése motiválta.⁴⁸ Az előbb említett források értelmében tehát könnyen cáfolható az az állítás, amely szerint Unrest kinevezése után mindvégig Techelsbergben tevékenykedett, ebből adódóan korántsem volt a világtól elszigetelve, ahogyan azt a korábbi történeti kutatások alapján feltételezték.⁴⁹

Az, hogy Unrest különböző egyházmegyékben viselt tisztségeket, nem meglepő, hiszen minden egyházkerület, amely valamilyen formában a személyéhez köthető a salzburgi érsekség alá tartozott. Abban sincsen semmi rendkívüli, hogy a káptalanok által kiutalt plébánosi javadalmak élén helynökök álltak, ahogyan azt Unrest esetében is láttuk. Ez utóbbi jelenséghez bizonyára az is hozzátartozik, hogy a 15. század végén a Maria Saal-i dékán, Wilhelm Laventaler a salzburgi érseknek tett jelentésben arról panaszkodik, hogy idestova 14 éve azon fáradozott, hogy a kanonok a kötelező istentiszteleteken megjelenjenek.⁵⁰ A távolmaradás olyan méreteket öltött, hogy Christoph Schachner prépostsága idején (1480–1490) a káptalan vezetőjének a neve egyetlen Karintiában kiállított oklevélben sem tűnik fel.⁵¹ Mindehhez természetesen hozzátartozik az is, hogy a kanonokok szoros kapcsolatba kerültek a politikával és az igazságszolgáltatásban is fontos szerepet játszottak, ezért csak ritkán tudtak eleget tenni azon kötelezettségüknek, hogy helyben éljenek. A dékánnak sikerült végül egy rendeletben szabályoznia, hogy a jelenléti pénzt (*Präsenzgeld*) csak azoknak a kanonoknak fizessék ki, akik az előírt szertartásokon az elejétől a végig jelen voltak. Az érintettek természetesen tiltakoztak ez ellen, ám 1508-ban Lenhard von Keutschach érsek is szabályzatban rendezte a kanonokok helyzetét és kötelezettségeit.⁵²

Jakob Unrest tanulmányairól sajnos szintén kevés információval rendelkezünk. Grossmann megállapításait általában elfogadja a kutatás, ami alapján feltételezhető, hogy a krónikás dóm- vagy kolostoriskolában szerezte meg az egyházi

47 A karintiai törökbetörések elsődleges forrása Unrest Osztrák Krónikája. Az események rekonstruálásához l. Neumann 1955. 84–109.; Toifl – Leitgeb 1991.

48 Neumann 1987. 683. Vö. Obersteiner 1953. 950–951.

49 Ez a nézet a magyar historiográfiában is megtalálható. L. Csukovits 2015. 201.

50 Zaisberger 1972. 199.

51 Zaisberger 1972. 181.

52 Zaisberger 1972. 181–182., 199–200.

hivatalához elengedhetetlen tudást.⁵³ Azonban, ha megnézzük a Maria Saal-i kanonokok életútját, akkor a következő megállapítások tehetők. A káptalan tagjai a forrásokban számos jogügylet kapcsán tűnnek fel, mint tanúk vagy mint résztvevők, sok esetben más plébániák helynökeként. Több olyan személy is ismert, aki megtartotta kinevezése előtt viselt egyházi hivatalát, illetve sokan kinevezésük előtt az érseki udvarban is szolgálatot tettek. E ponton talán a legfontosabb megállapítás az lehet, hogy a kanonok általában rendelkeztek egyetemi végzettséggel, amelyet – jellemzően – a bécsi egyetemen szereztek.⁵⁴ Szintén fontos lehet, hogy Jakob Unrest a kanonoktársai közül nem az egyetlen olyan személy, aki történetíróként, krónikásként is működött. Maria Saalban Jakob Radhaupt,⁵⁵ a gurki egyházmegyében pedig Johann Turs káplán is említhető ilyen minőségben.⁵⁶ Természetesen az, hogy a Maria Saal kanonokjai közül többen egyetemet végeztek, még nem jelenti azt, hogy Unrest is ezt az utat járta volna be, de bizonyos, hogy tudott latinul, ismerte a Bibliát és az egyházatyákat is.⁵⁷ Az sem elképzelhetetlen, hogy Unrest vend nyelven is beszélt, hiszen a környéken abban az időben éltek szlávok, azaz a birtokigazgatáshoz és a lelkipásztori teendőkhöz szinte nélkülözhetetlen volt a nyelvismeret. Ismert továbbá, hogy Völkermarktban – Klagenfurttól keletre, nem messze Jakob Unrest működési területétől – 1483 során szláv nyelvű prédikációt követeltek a lakosok.⁵⁸ Ennek ellenére Unrest németül írt, és munkáiban nem is említette a régióban honos nyelvi dualizmust, noha ismert, hogy a közeli Krajna területén kétéves időtartamra azért neveztek ki egyháziakat, hogy elsajátítsák a szláv nyelvet.⁵⁹

Jakob Unrest halálával kapcsolatosan a kutatás szintén csak becslésekre hagyatkozott, egészen Jakob Obersteiner fentiekben már hivatkozott tanulmányának megjelenéséig. Noha már korábban, August Jaksch felhívta a figyelmet arra, hogy a korábbiakban feltételezett 1493. évi dátum mint Unrest halálának lehetséges időpontja nem tartható, hiszen az úgynevezett Unrest-urbárium szerint a krónikás 1500-ban hunyt el.⁶⁰ Obersteiner bizonyítékokat is talált az urbáriumban foglaltak igazolására. A fentiekben már szintén idézett 1493. és 1497. évi oklevelek is azt bizonyítják, hogy Unrest ekkor még életben volt. Mivel az Osztrák Krónika az 1499. év eseményeivel zárul, az urbáriumban szereplő 1500. év bizonyítást nyert.⁶¹

53 JUÖCh VII. Vö. JUUCh 475.

54 Részletesen: Zaisberger 1972. 181–198. Összefoglalóan: Neumann 1987. 684.

55 Haider 1975. 46–67.

56 Haider 1971. 225–248.

57 JUÖCh VIII.

58 Ágoston 1979. 2. Vö. JUÖCh X. Illetve Ankershofen – Hermann 1843. 474–475.

59 Neumann 1987. 690.

60 Jaksch 1883. 463–464.

61 Obersteiner 1953. 948–951.

A fentiek alapján elmondható tehát, hogy Jakob Unrest minden valószínűség szerint 1430 körül született Bajorországban. Egyházi karrierjének csúcsára a Maria Saal-i kanonoki stallum elnyerésekor ért. Erre valamikor az 1470-es évek során került sor, azonban e mellett számos más egyházi hivatalt is viselt. Sajnos az nem állapítható meg, hogy az egyes hivatalokat milyen időszakban viselte, azonban az bizonyos, hogy az elszigetelt falusi plébános toposzával érdemes leszámolni a magyar historiográfiában is, ahogyan arra a német nyelvű, leginkább osztrák történeti kutatások rámutattak. Az a megállapítás sem tartható, hogy Unrest az alsópap-ság tagja volt, bevételeit és társadalmi státuszát tekintve személye ugyanis inkább az egyházi középréteghez sorolható. Tanulmányairól hiányosak az ismereteink, azonban a korábbi nézetekhez képest nem utasíthatjuk el annak a lehetőségét, hogy kanonoktársaihoz hasonlóan egyetemi végzettséget szerzett. A fentebb hivatkozott oklevelek és okiratok arra is bizonyosággal szolgálnak, hogy Unrest nem egyhelyben, Techelsbergben élte le életét, hanem aktívan részt vett a térség egyházi igazgatásában és jogügyleteiben. Érdeklődése a kor eseményei iránt történetírói munkásságában csúcsonodott ki, amely kanonoktársa Jakob Radhaupt esetében is kimutatható. Elhunytá 1500-ra tehető, amely az általa szerkesztett urbárium későbbi másolója és techelsbergi utóda, Johan Beznik feljegyzéséből ismeretes.

Jakob Unrest a történetíró

Jakob Unrest nevéhez – az ahogyan arról korábban szó esett – három történeti mű kapcsolható: az Osztrák-, a Karintiai- és a Magyar Krónika. E három munka közül az Osztrák Krónika tekinthető Unrest fő művének, szerzőségéhez nem férhet kétség, ugyanis Unrest megnevezi magát: „[...] *ich Jacob Vnrest, der minst pharrer in Kerndten* [...]”⁶² A Karintiai- és a Magyar Krónika szerzőségének megállapítása, már nem ennyire kézenfekvő, azonban a stílus, a nyelvezet, az elbeszélés módja és az a tény, hogy mindkét műben találhatók utalások az Osztrák Krónikára, Jakob Unrest szerzőségét támasztja alá. Grossman szerint az sem mellékes, hogy az Osztrák Krónika másolói – mind a hannoveri, mind a bécsi kézirat esetében – a három munkát egy kötetbe szerkesztették össze, ami további bizonyítékul szolgál.⁶³ A krónikák csak másolatokban maradtak az utókorra, autográf kézírataik elvesztek.

Az Osztrák Krónika, amely vélhetőleg Unrest legkorábbi alkotása, egy bizonyos, a szerző által számos alkalommal csak régi krónikának aposztrofált mű folytatása. Ez a régi krónika minden valószínűség szerint az ún. *Österreichische*

⁶² JUÖCh 219.

⁶³ JUÖCh XIII.

Chronik von den 95 Herrschaften lehetett.⁶⁴ Erre bizonyos részek átvételéből következtethetünk, illetve abból, hogy Unrest munkája ott veszi fel a történet fonalát, ahol a „régikrónika” abbahagyta. Az Osztrák Krónika alapvetően az 1435 és 1499 közötti eseményeket tárja az olvasó elé, a mű stílusa alapján arra lehet következtetni, hogy az említett régikrónika mellett a szerző korabeli röplapokat, *Zeitungen*okat, saját élettapasztalatait és szóbeli hagyományokat is felhasználhatott.⁶⁵ Grossmann megállapítása szerint a mű elbeszélési stílusa egyszerű, a bibliai idézetek révén pedig a korabeli prédikációk hangvételére hasonlít. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról, hogy Unrest eredeti kézírata nem maradt fenn, csak másolatokból ismerjük írásait. Az bizonyos, hogy a másolatok nem a humanizmus ékesszólását, hanem sokkal inkább a 15. századi osztrák tartományok nyelvi világát tükrözik, amely nem melleleg többé-kevésbé megegyezett a III. Frigyes-korabeli birodalmi kancelláriai stílussal.⁶⁶

Az Unrest legjelentősebb munkájának tartott krónikának két kézirati hagyománya ismert: a hannoveri és a bécsi.⁶⁷ Mivel csak ez a két kézirat ismeretes, az a vélekedés vált mérvadóvá, hogy a munka a korabeli közvélekedésre nem gyakorolt túlzott hatást, viszont híven tükrözi az osztrák tartományok lakosainak világról alkotott véleményét.⁶⁸ A helyzet azonban úgy áll, hogy Unrest munkái nem sokkal a szerző halála után már széles körben ismertek voltak. A 16. század első évtizedében Unrest három krónikája Bécsben is megtalálható volt. Winfried Stelzer kutatásai⁶⁹ mutattak rá arra, hogy a Bécsi Nemzeti Könyvtár 7692. sz. kódexe olyan latin nyelvű szövegeket tartalmaz, amelyek Jakob Unrest munkáinak a fordításai. A szerző szerint az I. Miksa császár megbízásából működő Ladislaus Sunthaym gyűjtőmunkájának eredményeképp kerültek Unrest munkái Bécsbe.⁷⁰

⁶⁴ Neumann 1987. 685.; JUÖCh XVIII.

⁶⁵ JUÖCh XVIII–XIX. Vö. Csukovits 2015. 201–202. A mű szerzőségével kapcsolatosan több probléma is felmerült, a kutatás úgy tartja, hogy III. Albert herceg udvari káplánja, az Ágoston-rendi szerzetes, Leopold Seinreuter a mű írója. A történeti munka népszerű volt, több mint 50 kézírata ismert, amelyben Ausztria legendaszerű elemekkel tarkított történetét meséli el. Unrest Osztrák Krónikájának nyelvezete és stílusa nagyban hasonlít erre a munkára. Vö. Csukovits 2009. 96–97.; Bradács 2009b. 1421–1454.; Neumann 1987. 686. Kiadása: ÖCh95H

⁶⁶ Grossmann 1957. XIV–XVI.

⁶⁷ A kéziratok leírásához l. JUÖCh XIX–XXXV. Egészen addig, amíg Karl Grossmann fel nem fedezte Bécsben a krónika másik kéziratát (cod. 8007), csak a hannoveri volt ismert. A bécsi szövegtörzset nemcsak a korábban ismert változat textusát egészíti ki, hanem annak olvasatán is javít. A hannoveri kézirat régtől fogva ismert, hiszen 1724-ben Simon Friedrich Hahn kiadásában jelent meg. L. Wutte 1923. 103. A bécsi kézirathoz l. Grossmann 1923. 368–371.; Hahn kiadása: CMV I. 537–803.

⁶⁸ Csukovits 2015. 201–202.

⁶⁹ Stelzer 1973. 181–198.

⁷⁰ Stelzer 1973. 188–189.

Stelzer azt is kimutatta, hogy Sunthaym vagy valamelyik munkatársa nem sokkal Unrest halála után kereste fel Karintiát, azaz valamikor 1500 környékén.⁷¹

Wilhelm Neumann meglátása szerint nem véletlen, hogy az Osztrák Krónika nem tett szert olyan ismertségre az osztrák tartományokban és a Birodalomban, mint a Karintiai Krónika. A szerző a továbbiakban arra is igyekezett rámutatni, hogy Unrest történetírói munkásságát bizonyosan ismerték Miksa császár udvarában. A hannoveri kéziratban található másolói jegyzet (*Kopistennotiz*) szerint Johann Fuchsmagen, III. Frigyes és I. Miksa császárok humanista tanácsosa rendelkezett az Osztrák Krónika szövegének egy részével.⁷² Neumann elgondolása szerint lehetséges ugyan Unrest munkájának az eltűnését egyszerűen feledékenységgel magyarázni, ám érdemes azon is elgondolkozni, hogy a krónika elzárásának oka abban keresendő, hogy a szerző a korabeli viszonyokat a maga kíméletlenségében ábrázolta, és nem rejtette véka alá III. Frigyesrel szemben táplált ellenérzéseit és kritikáit sem. Unrest a császárt tétlenséggel és tehetetlenséggel vádolta, mivel meglátása szerint hazája emiatt sokat szenvedett. A felső klérust sem kímélte a krónika. A pápa mellett Bernhard von Rohr salzburgi és Beckensloer János esztergomi érsekeket is megfedte. A püspökről úgy vélekedett, hogy jobban tennék, ha a Szentírást olvasnák és ehhez mérten cselekednének.⁷³ Ilyen körülmények között nem csoda, ha a császári udvar nem tudta felhasználni saját céljaira Unrest írásait.⁷⁴ Minde mellett III. Frigyes legnagyobb riválisáról, Hunyadi Mátyásról tisztelettel szólt.⁷⁵ Akárhogy is, az Osztrák Krónika 1468-tól fontos forrása az osztrák tartományok

71 Stelzer tanulmánya elsősorban a karintiai Vierberglauf zarándokút történetével kapcsolatos új forrást mutatja be. Mivel Sunthaym nem számolt be a magdalensbugri ifjú bronzszobrának megtalálásáról, ezért vélhetőleg Unrest szövegei még ez előtt, tehát valamikor 1500 környékén kerülhettek Bécsbe. L. Stelzer 1972. 461.

72 Neumann 1987. 686. Vö. JUÖCh 90. 'c' jegyzet. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy nemcsak Sunthaym, hanem Jakob Mennel (Manlius) – aki szintén tagja volt a császári tanácsadók körének – is rálelt Unrest munkáira, hiszen 1507-től kezdve öt éven keresztül szinte a Birodalom minden szegletét bejárta, hogy a császár genealógiájához megfelelő források után kutasson. L. JUÖCh XXXI. Vö. Stelzer 1973. 182–183.

73 „Pessar war gewesen, der bishoff het dye zeyt den psalter gelesen und das weltlich swert lassen vechten, dem es gepirdt. Die kristenliche kirchen hat geordnet die bischoff zw predign und peycht ze horen, kirchen und pfaffen zu weyhen. Darumb ist geweyhet infel und stab als huet und stab als ainem pilgram und halter und nicht eysenhuet und speyß. Was sie mit den warten predign, sullen sie mit den werckhen erfüllen, als sannd Rueprecht, sannd Virgily und annder heylig und salig bishoff gethan haben, nachgevolgt sannd Augustin lere, der spricht: «Eyn bishoff soldt an alle sindt sein und ein trewer außgeber der heyligen sacrament und ein trewer halter seiner schafflen.»” – JUÖCh 145.

74 Neumann 1987. 687–688.

75 Csukovits 2015. 204. Mátyás király portréjához a 15. századi osztrák historiográfiában l. Bradács 2009a. 41–54.

történetének, különösen az osztrák–magyar háborúk és az ausztriai törökbetörések eseményeinek rekonstruálásában nélkülözhetetlen.⁷⁶

Unrest legkevésbé értékelt munkája a Karintiai Krónika.⁷⁷ Az utókor ugyan nem tartja kiemelkedő munkának, a korban azonban igazán népszerű volt, és a karintiai történeti tudatra is jelentős hatással bírt, erre utal a 16–18. századból fennmaradt több mint 20 kézírata.⁷⁸ A krónika Karintia történetét mutatja be 764-től, kezdve a szláv hercegektől és a tartomány krisztianizációján keresztül két részben egészen 1335-ig. Az első rész a 7–9. század eseményeivel foglalkozik, ezután egészen a 13. század közepéig hiányos a kézirat, majd a második rész innen veszi fel a fonalat, és tart az előbb említett időpontig. Forrásai között tartható számon a 870-ben Salzburgban összeállított *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*⁷⁹ és az ebből származó *Vita Virgilioi*.⁸⁰ Grossmann megállapítása szerint Unrest ezeket a műveket megtalálhatta Maria Saalban is, ahol talán egy mára elveszett kézíratra vagy fordításra hagyatkozhatott.⁸¹ A későbbi időszak történetéhez minden bizonnyal kivonatolta az Ottokar von Steiner *Österreichische Reimchronik*ját, melyet saját ismereteivel és okleveles forrásanyaggal is kiegészített.⁸² A történeti munka népszerűségét vélhetően annak köszönhetette, hogy függelékében Unrest közölte a karintiai monostoralapítások és nemesi családok listáját.⁸³ Ez utóbbi mindenképpen kutatómunkára utal, amely során talán okleveleket használhatott fel a krónika, ami viszont kiterjedt levelezést feltételez. Annak ellenére, hogy a humanista történetírás kritizálta a művet annak kurtasága miatt, Michael Gothard Christalnick maga is felhasználta a *Historia Carinthiaca* című, összefoglaló történeti munkájának megírása során. Paracelsus is forrásként tekintett Unrest Karintiai Krónikájára, hiszen a neki tulajdonított *Chronica und ursprung dieses landts Kärnten* című, 1538-ban befejezett művében felhasználta azt.⁸⁴

Jakob Unrest utolsó ismert történeti munkája a Magyar Krónika. Jelen állás szerint a munkának két kézírati hagyománya ismert. Az egyiket Franz Krones 1871-ben fedezte fel, aki úgy vélte, hogy Jakob Unrest német nyelvű, Magyarországról szóló krónikájának a töredékére lelt rá. Abban a kódexben, amely alapján

76 Csukovits 2015. 205; Unrest Osztrák Krónikájának a forrásként való felhasználása a magyar historiográfiába is egyre inkább tetten érhető. L. Péterfi 2013. 167–180. A kútfő egyedi információra l. Veszprémy 2019. 43–44.

77 Első kiadása: CMV I. 479–536.

78 JUÖCh XIV.

79 Neumann 1987. 692. Vö. JUÖCh XV. Kiadása: CBC

80 Kiadása: VV 84–95.

81 JUÖCh XV.

82 Csukovits 2015. 91.; JUÖCh XVI. A rímes krónika kiadása: StRch.

83 Hahn 1724. 523–536.

84 Neumann 1987. 691. Christalnick életéhez és munkásságához l. Neumann 1999; Paracelsus rövid Karintiai Krónikájához l. Kamenzin 2014. 28–57.

Hahn először 1724-ben közzétette az Osztrák- és Karintiai Krónika szövegét, Krones a két történeti munka szövege között rálelt egy olyan, Hahn által nem említett műre, amelyet Jakob Unrest egy újabb írásának a töredékeként azonosított. Egy évvel később a fellelt szövegtöredéket magyarázó jegyzetekkel kísérvé ki is adta.⁸⁵ Egészen 1923-ig ez volt az egyetlen ismert kézírata Unrest Magyar Krónikájának. Ekkor Karl Grossmann a bécsi Staatsbibliothekban a Magyar Krónika egy olyan kéziratára lelt, amely a hannoverihez képest bővebb, hiszen az a teljes szövegét tartalmazta.⁸⁶ A bécsi kéziratban is ugyanolyan sorrendben szerepelnek Unrest művei, mint a hannoveriben, viszont a hannoveri kéziratban a történet II. Géza halálával (1162) megszakad, Krones ebből korábban arra következtetett, hogy töredékekkel van dolga.⁸⁷ A bécsi kódex papíralapú, a 16–17. századból származik, a kötetben Sebastian Tengenageltől (1563–1636) származó *ex libris* jelzés található. Tengenagel 1608-ban került a bécsi udvari könyvtár élére.⁸⁸ A kézirat Grossman meglátása szerint valamikor 1500 és 1636, azaz Unrest és Tengenagel halála közötti időszakban készülhetett, de valószínűleg az utóbbi időponthoz lehet közelebb. Bizonyos, hogy több másoló kezének nyomát viseli magán.⁸⁹

A krónika a magyar királyok történetét beszéli el összefüggően és gördülékeny stílusban, amelyet visszatekintések tarkítanak. Radek Tünde úgy vélte, hogy Unrest Magyar Krónikája az ország-, illetve a tartománytörténet műfaji jegyeit viseli, számos város- és intézménytörténeti kitekintéssel.⁹⁰ A szerző az egyes uralkodók történetét egy előre meghatározott séma alapján tárgyalta: a trónra lépés, az előző uralkodókkal fennálló rokoni kapcsolatok bemutatása, a házasság, a gyermekek, az uralkodási idő, a sírhely és a temetkezés. Unrest csak ritkán tért el ettől a metodológiától.⁹¹ II. András király uralkodásánál a krónikás kitérőt tett elbeszélésében, hogy bemutassa az Oszmánok felemelkedésének történetét. Ahogyan közelít a narratíva a szerző korához, úgy válik egyre bővebbé. Ezt Zsigmond király reformtörekvéseinek bemutatása és a nikápolyi csata részletes leírása is bizonyítja. A krónika végül Mátyás halálával és utódjának megválasztásával zárul.⁹² Kritikai kiadása 1974-ben Adolf Armbruster nevéhez fűződik.⁹³

Jakob Unrest életéről, munkásságáról vélhetően sohasem fogunk pontos és minden kétséget kizáró ismeretekkel rendelkezni. Annyi azonban bizonyos, hogy

85 JUCHU 355–372.

86 Grossmann 1923. 368–371.; Wutte 1923. 103.

87 JUCHU 350.

88 Grossmann 1923. 369.

89 Grossmann 1923. 370.

90 Radek 2008. 114.

91 JUUCH 475.

92 vö. RADEK 2008. 114–115.

93 JUUCH 473–508.

az elszigeteltségben élő techelsbergi plébános toposz-szerű képe hamis portrénak bizonyult. A jellemzően 19. század végi, 20. század eleji német nyelvű historiográfiai megállapításokra épített nézetek túlságosan is megmerevedtek a magyar történetírásban. Ez arra is visszavezethető, hogy Unrest munkái nem tartoznak a legnépszerűbb források közé, azonban, ahogyan azt Veszprémy László megalapította, mégis érdemes kézbe venni azokat. A fentiek figyelembevételével talán megérné újragondolni a Jakob Unrestről kialakult nézetet, és a krónikásról szóló újabb kutatási eredményeket beemelni a magyar historiográfiába.

Források

- CBC = Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und der Brief des Erzbischofs Theotmar von Salzburg. Hrsg. Lošek, Fritz. Hannover, 1997. (Monumenta Germaniae Historica, Studien und Texte 15.)
- CMV = Collectio monumentorum veterum et recentium ineditorum ad codicum fidem restitutorum, selectiorum et rariorum, diplomatum nempe, sigillorum, litterarum, chronicorum aliorumque insignium scriptorum, antiquitates, geographiam, historiam omnem ac nobiliores iuris partes haud mediocriter illustrantium. I–II. Ed. Hahn, Simon Friedrich. Braunschweig, 1724–1726.
- JUChU = Jacob Unrests Bruchstück einer deutschen Chronik von Ungarn. Hrsg. Krones, Franz. Innsbruck, 1880.
- JUÖCh = Jakob Unrest: Österreichische Chronik. Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum rerum Germanicarum Nova series. XI. Ed. Grossmann, Karl. Weimar, 1957.
- JUUCH = Armbruster, Adolf: Jakob Unrests Ungarische Chronik. Revue Roumaine d'histoire 13. (1974:3), 473–508.
- KL = Kärntner Landesarchiv.
- LR = Linzer Regesten. Ed. Kreczi, Hanns. Linz, 1953–
- MHDC = Monumenta historica ducatus Carinthiae. Geschichtliche Denkmäler des Herzogthumes Kärnten. XI: Die Kärntner Geschichtsquellen 1414–1500. Hrsg. Wießner, Hermann. Klagenfurt, 1972.
- ÖCh95H = Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken VI. Hrsg. Seemüller, Joseph. Hannover – Leipzig, 1909.
- StRch = Ottokars Österreichische Reimchronik. Nach den Abschriften Franz Lichtensteins. Monumenta Germaniae Historica, Deutsche Chroniken V/1–2. Hrsg. Seemüller, Joseph. Hannover, 1890–1893.

VV = Vitae et miracula sanctorum iuvavensium Virgilio, Hartwici, Eberhardi. Monumenta Germaniae Historica, Scriptores in Folio XI. Ed. Wattenbach, Wilhelm. Hannover, 1854. 84–95.

Felhasznált irodalom

Ágoston 1979 = Ágoston Magdolna: A rendi struktúra és társadalomszemlélet Jakob Unrest Osztrák krónikájában. (Bölcsészdoktori értekezés) Szeged, 1979.

Ágoston 1990 = Ágoston Magdolna: Mátyás király és kora Jakob Unrest Osztrák krónikájában. Életünk 28. (1990), 666–670.

Ankershofen – Hermann 1843 = Ankershofen, Gottlieb – Hermann, Heinrich: Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten. 2/1. Klagenfurt, 1843.

Bagi 2018 = Bagi Dániel: Az oroszlán, a sas, a szamár és az igaz ember. Műgelni Henrik két magyar krónikájának keletkezési körülményei. Századok 152. (2018), 591–622.

Bradács 2009a = Bradács Gábor: Durchlewchtig und grossmächtig könig Matthias von Ungarn – Matthias Corvinus in der österreichischen Geschichtsschreibung des späten 15. Jahrhunderts. In: Bárány Attila – Györkös Attila (Ed.): Matthias and his Legacy. Cultural and Political Encounters between East and West. Debrecen, 2009. 41–54.

Bradács 2009b = Bradács Gábor: A Chronica Patriae. Egy 14. századi osztrák krónika és a magyar történelem. Századok 143. (2009), 1421–1454.

Csukovits 2009 = Csukovits Enikő: Források, műfajok, lehetőségek: a középkori Magyarország-kép elemei. Korall 38. (2009), 5–29.

Csukovits 2015 = Csukovits Enikő: Magyarországról és a magyarokról. Nyugat-Európa magyar-képe a középkorban. Budapest, 2015. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések)

Dopsch 1997 = Dopsch, Heinz: 'Unrest, Jakob' szócikk. In: Bautier, Robert-Henri ea. (Hrsg.): Lexikon des Mittelalters. 8. München, 1997. 1260–1261.

Grossmann 1923 = Grossmann, Karl: Eine neu gefundene Handschrift der drei Chroniken Jakob Unrests und ihre verschiedenen Wiedergaben. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 39. (1923), 368–371.

Haider 1971 = Haider, Siegfried: Der Gurker Hofkapellan und "Geschichtsschreiber" Johann Turs. Carinthia I. 161. (1971), 225–248.

Haider 1975 = Haider, Siegfried: Jakob Radhaupt als Geschichtsschreiber. Carinthia I. 165. (1975), 47–67.

Hauser 1880 = Hauser, Karl: Das Unrest Urbar. Carinthia I. 70. (1880), 316–317.

- Jaksch 1883 = Jaksch, August von: Zur Lebensgeschichte Jakob Unrest's. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 4. (1883), 463–465.
- Kamenzin 2014 = Kamenzin, Manuel: Die "Kärntner Chronik" des Paracelsus. Salzburger Beiträge zur Paracelsusforschung 45. (2014), 28–57.
- Karácsonyi 1892 = Karácsonyi János: Kik voltak az első érsekek? Századok 26. (1892), 24–40.
- Kertész 2008 = Kertész Balázs: Laskai Osvát és a Kartauzi Névtelen magyarországi forrásairól. Századok 142. (2008), 474–490.
- Kertész 2016 = Kertész Balázs: A 14. századi krónikaszerkesztmények utóélete a késő középkorban. Századok 150. (2016), 473–499.
- Krones 1895 = von Krones, Franz: 'Unrest, Jakob' szócikk. In: Allgemeine Deutsche Biographie 39 (1895) Leipzig, 1895. 311–312. (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd118625519.html#adbcontent>. Letöltve: 2021. február 3.)
- Lhotsky 1963 = Lhotsky, Alphons: Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs. Mitteilungen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 19. (1963).
- Malm 2012 = Malm, Mike: 'Unrest, Jakob' szócikk. In: Achtnitz, Wolfgang (Hrsg.): Deutsches Literatur-Lexikon. Das Mittelalter. 3: Reiseberichte und Geschichtsdichtung. Berlin – Boston, 2012. 966–969.
- Mikó 2013 = Mikó Gábor: Élt-e valaha Szent István fia, Ottó herceg? Egy ismeretlen 15. századi krónika tanúskodása. Történelmi Szemle 55. (2013), 1–22.
- Neumann 1955 = Neumann, Wilhelm: Die Türkeneinfälle nach Kärnten. Wahrheit und Dichtung in der Kärntner Geschichtsschreibung von Jakob Unrest bis zur Gegenwart. Südost-Forschungen 14. (1955), 84–109.
- Neumann 1959 = Neumann, Wilhelm: Berkungen zu Jakob Unrest und zur Ausgabe seiner Österreichischen Chronik. Südostdeutsches Archiv 2. (1959), 12–17.
- Neumann 1987 = Neumann, Wilhelm: Jakob Unrest. Leben, Werk und Wirkung. In: Patze, Hans (Hrsg.): Geschichtsschreibung und Geschichtsbewußtsein im späten Mittelalter. Sigmaringen, 1987. 681–694.
- Neumann 1999. = Neumann, Wilhelm: Michael Gothard Christalnick. Kärntens Beitrag zur Geschichtsschreibung des Humanismus. Klagenfurt, 1999. (Das Kärntner Landesarchiv 24.)
- Obersteiner, 1953 = Obersteiner Jakob: Zur Biographie von Jakob Unrest. Carinthia I. 143. (1953), 948–951.
- Péterfi 2013 = Péterfi Bence: Korvin János zagorjei öröksége. A Vitrovec-fivérek ellen vezetett 1488. évi hadjárat és háttere. In: Gál Judit – Péterfi Bence – Vadas András – Kranzieritz Károly (szerk.): Micae Medievalis III. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Budapest, 2013. 167–179.

- Radek 2008 = Radek Tünde: Das Ungarnbild in der deutschsprachigen Historiographie des Mittelalters. Frankfurt am Main, 2008. (Budapester Studien zur Literaturwissenschaft 12.)
- Spychała 2010 = Spychała, Lesław: 'Unrest, Jakob' szócikk. In: Dunphy, Graeme (Ed.): *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*. vol. 2. Leiden–Boston 2010. 1462–1463. (https://www.academia.edu/38041916/Unrest_Jakob. Letöltve: 2021. február 3.)
- Stelzer 1972 = Stelzer, Winfried: Ein neuer Quellenfund zur Geschichte des Kärntner Vierbergelaufes. Der bisher älteste Bericht aus der Zeit um 1500. *Carinthia I.* 162. (1972), 457–466.
- Stelzer 1973 = Stelzer, Winfried: Jakob Unrest und Ladislaus Sunthaym. *Carinthia I.* 163. (1973), 181–198.
- Stelzer 1999 = Stelzer, Winfried: 'Unrest, Jakob' szócikk. In: Ruh, Kurt (Hrsg.): *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon* 10. Berlin – New York, 1999. 85–88.
- Tarvainen 1966 = Tarvainen, Kalevi: *Studien zum Wortschatz der Österreichischen Chronik Jakob Unrests*. Jyväskylä, 1966.
- Toifl – Leitgeb 1991 = Toifl, Leopold – Leitgeb, Hildegard: *Die Türkeneinfälle in der Steiermark und in Kärnten vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*. Wien, 1991. (Militärhistorische Schriftenreihe 64.)
- Tóth 1947 = Tóth Zoltán: Szent István legrégebbi életirata nyomán: I. Mátyás Flórián Ranzanus-problémája. *Századok* 81. (1947), 23–94.
- Tóth 1989 = Tóth Zoltán: Szent István legrégebbi életirata nyomán III–IV. Századok 123. (1989), 241–272.
- Tringli 2008 = Tringli István: A magyar történetírás átalakulása Hunyadi Mátyás korában. In: Farbak Péter – Spekner Enikő – Szende Katalin – Végh András (szerk.): *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458–1490. Kiállítási katalógus*. Budapest, 2008. 503–511.
- Veszprémy 1990a = Veszprémy László: A magyar honfoglalás útirányának hagyománya elbeszélő forrásainkban. *Hadtörténeti Közlemények* 103. (1990), 1–21.
- Veszprémy 1990b = Veszprémy László: Ranzanus krónikája Géza–Szt. István fejezetének forrásproblémája. *Magyar Könyvszemle* 106. (1990), 99–112.
- Veszprémy 2009 = Veszprémy László: Szabács ostroma (1475–1476). *Hadtörténelmi Közlemények* 122. (2009), 36–61.
- Wutte 1923 = Wutte, Martin: Eine neugefundene Handschrift der drei Chroniken Unrests. *Carinthia I.* 114. (1923), 103.
- Zaisberger 1972. = Zaisberger, Friderike: Das kapitel von Maria Saal in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. *Carinthia I.* 162. (1972), 181–205.
- Zsoldos 2008 = Zsoldos Attila: Elveszett források, paraszt urak és Ottó herceg. *Századok* 142. (2008), 490–497.